

۱۶-۱- اهداف مندرج در برنامه چهارم توسعه

برنامه به ترتیب ۹/۹ و ۲۰ درصد در نظر گرفته شده است. بر این مبنا، نرخ تورم در سال چهارم برنامه ۷/۹ درصد و رشد نقدینگی ۱۸/۰ درصد هدف‌گذاری شده است.

۱۶-۲- مهم‌ترین سیاست‌های پولی مصوب در سال ۱۳۸۷

در سال ۱۳۸۷، برای اولین بار سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی بانک مرکزی به صورت یکپارچه و در قالب «بسته سیاستی- نظارتی سیستم بانکی کشور» برای اجرا به بانک‌ها و سایر فعالان بازار پول و اعتبار کشور ابلاغ گردید. رئوس سیاست‌های پولی و اعتباری در سال ۱۳۸۷ به شرح ذیل بود:

- نرخ سود تسهیلات عقود مبادله‌ای معادل ۱۲ درصد تعیین گردید. با این حال، نرخ سود تسهیلات بانکی برای پروژه‌های اولویت‌دار بنگاه‌های کوچک و زودبازده و کشاورزی معادل ۱۰ درصد تعیین و مقرر گردید مابقی نرخ سود تا سقف ۱۲ درصد از محل یارانه دولت تامین شود.

- نرخ سود تسهیلات عقود مشارکتی منوط به تایید گزارش توجیه اقتصادی و فنی طرح از سوی بانک و رعایت این شرط که نرخ سودآوری طرح (بدون احتساب یارانه دولت) حداقل به میزان نرخ سود تسهیلات عقود مبادله‌ای باشد، بر مبنای سودآوری طرح مورد نظر تعیین گردید.

سال ۱۳۸۷ چهارمین سال از اجرای چهارمین برنامه توسعه بعد از انقلاب اسلامی و اولین برنامه از مجموع چهار برنامه سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور است. مطابق بند (الف) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، هرگونه سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی (به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی و منطقه‌ای) و اولویت‌های مربوط به بخش‌ها و مناطق با تصویب هیات وزیران، از طریق تشویق سیستم بانکی با استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده صورت می‌گیرد؛ ضمن آنکه طبق بند (ب) ماده مزبور، الزام بانک‌ها به پرداخت تسهیلات با نرخ کمتر در قالب عقود اسلامی در صورتی مجاز است که از طریق یارانه یا وجوه اداره شده توسط دولت تامین شود. مطابق قسمت‌های مختلف بند (ج) ماده ۱۰ قانون مذکور، طی سال‌های برنامه چهارم مقرر شد حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات اعطایی کلیه بانک‌های کشور با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط به بخش آب و کشاورزی اختصاص یافته (قسمت دوم بند (ج)) و افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها به طور متوسط سالانه ۲۰ درصد نسبت به رقم مصوب سال ۱۳۸۳ کاهش یابد (قسمت سوم بند (ج)). همچنین دولت مکلف است بدهی خود به بانک مرکزی و بانک‌ها را طی سال‌های برنامه چهارم با منظور کردن مبالغ بازپرداخت در بودجه‌های سنواتی کاهش دهد (قسمت یکم بند (ج)). براساس اهداف کمی برنامه چهارم توسعه، متوسط نرخ تورم و رشد نقدینگی طی سال‌های

- نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار در بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در محدوده ۹ درصد (برای سپرده‌های کوتاه‌مدت عادی) و ۱۹ درصد (برای سپرده‌های پنج‌ساله) تعیین شد^(۱). بر این اساس، اعلام نرخ‌های سود علی‌الحساب بیشتر از نرخ‌های مصوب بانک مرکزی از سوی بانک‌ها و موسسات اعتباری منوط به ارائه گزارش توجیهی لازم از سوی بانک متقاضی و تایید آن توسط بانک مرکزی گردید.

- حق‌الوکاله عقود حداکثر سه درصد تعیین شد و بانک‌ها مجاز شدند در جهت کاهش آن و افزایش کیفیت خدمات بانکی رقابت کنند.

- به منظور فراهم آوردن ابزار مناسب برای نقل و انتقالات و مبادلات روزانه اشخاص و کاهش آثار افزایش نقدینگی ناشی از صدور چک‌های بین‌بانکی، از ابتدای اردیبهشت سال ۱۳۸۷، طبق مصوبه هیات وزیران^(۲)، ایران‌چک توسط بانک مرکزی منتشر گردید و مقرر شد در زمان تحویل ایران‌چک‌های مزبور به بانک‌های تجاری و تخصصی، صد درصد معادل ربالی آن توسط بانک مرکزی دریافت گردد.

- به منظور افزایش ماندگاری سپرده‌های بانکی و تشویق بانک‌ها به نگهداری سپرده‌های بلندمدت‌تر، نسبت‌های سپرده قانونی بانک‌ها برحسب سررسید سپرده‌ها تعیین گردید^(۳). بر این اساس، نسبت سپرده قانونی برای سپرده‌های جاری و سایر سپرده‌ها معادل ۲۰ درصد، سپرده‌های قرض‌الحسنه معادل ۱۰ درصد، سپرده‌های کوتاه‌مدت و

یک‌ساله معادل ۱۷ درصد، سپرده‌های دو و سه‌ساله معادل ۱۵ درصد، سپرده‌های چهارساله معادل ۱۳ درصد و سپرده‌های پنج‌ساله معادل ۱۱ درصد تعیین شد. همچنین، مقرر گردید منابع آزاد شده از محل تعدیل نسبت سپرده قانونی بانک‌ها پس از تسویه بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، به تامین اعتبار طرح‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری و تامین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی اختصاص یابد.

- اعطای تسهیلات برای خرید واحدهای مسکونی اعم از عرصه یا اعیان ممنوع شد و مقرر گردید تسهیلات صرفاً برای احداث واحدهای مسکونی با رعایت شرایط اعلام شده پرداخت شود. سقف تسهیلات ساخت مسکن برای هر واحد مسکونی تا هفتاد درصد قیمت تمام شده برآوردی و حداکثر به میزان ۲۵۰ میلیون ریال تعیین گردید. همچنین، دستورالعمل‌های تسهیلات خرید مسکن بانک مسکن و سایر بانک‌ها برای اقشار خاص به قوت خود باقی ماند.

- به منظور ایجاد شرایط رشد متوازن، توزیع تسهیلات بانکی برای بخش‌های مختلف اقتصادی به صورت کشاورزی، آب و صنایع تبدیلی ۲۵ درصد، صنعت و معدن ۳۳ درصد، ساختمان و مسکن ۲۰ درصد، بازرگانی و خدمات ۱۵ درصد و صادرات ۷ درصد توصیه گردید. همچنین، مقرر گردید به منظور ایجاد شرایط رشد متوازن و رفع محرومیت منطقه‌ای، بانک مرکزی با هماهنگی وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت کار و امور اجتماعی و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری سهمیه استان‌های مختلف کشور از تسهیلات بانکی را به بانک‌ها ابلاغ نماید.

- اضافه‌برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی صرفاً در حد رفع مشکلات مقطعی و کوتاه‌مدت جدول نقدینگی بانک‌ها قابل اعمال است. کنترل و تنظیم این امر از دو طریق ابزار

۱- نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار به تفکیک هر یک از انواع سپرده‌ها در جدول شماره ۱۶-۱۷ آورده شده است.

۲- بخشنامه شماره ۳۹۳۰۵/ت/۲۰۱۷۱۲-۳۹۳۰۵ مورخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۱ معاون اول رئیس‌جمهور

۳- طی سال‌های اخیر، نسبت سپرده قانونی برای انواع سپرده‌های بانک‌های تجاری و تخصصی (به استثنای سپرده صندوق پس‌انداز مسکن بانک مسکن) به ترتیب معادل ۱۷ و ۱۰ درصد و نسبت سپرده قانونی سپرده صندوق پس‌انداز مسکن نیز معادل ۲ درصد تعیین شده بود.

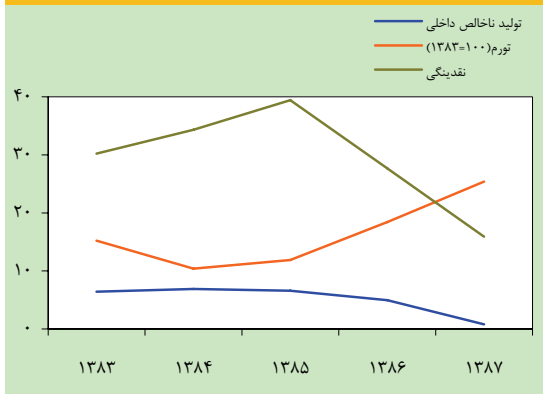
گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۷

تقویت انگیزه بانک‌ها و موسسات اعتباری در امر پول‌رسانی به مردم، بانک مرکزی طی بخشنامه شماره م/ب/۲۴۱۲ مورخ ۱۳۸۷/۶/۲۸ به بانک‌ها و موسسات اعتباری اجازه داد تا سقف ۲ واحد درصد از سپرده‌های قانونی خود نزد بانک مرکزی را به صورت موجودی نقد (اسکناس، مسکوک و ایران‌چک بانک مرکزی) نگهداری نمایند.

۱۶-۳- عملکرد سیستم بانکی^(۱)

در سال ۱۳۸۷، دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی با رشدی معادل ۱۲/۳ درصد به ۴۵۸۲۴۸۸/۰ میلیارد ریال رسید. بدهی بخش غیردولتی با رشدی معادل ۱۲/۲ درصد (۲۰۲۸۲۵/۲ میلیارد ریال افزایش) پس از قلم سایر دارایی‌ها (با ۲۶/۹ درصد رشد و ۲۵۵۷۳۲/۷ میلیارد ریال افزایش) مهم‌ترین عامل افزایش دارایی‌ها بوده است. در سمت بدهی‌های ترازنامه سیستم بانکی نیز نقدینگی با ۱۵/۹ درصد رشد (۲۶۱۰۷۳/۰ میلیارد ریال افزایش) از مهم‌ترین عوامل افزایش بدهی‌ها بود.

نمودار ۱۶-۱- روند برخی از متغیرهای عمده اقتصادی (درصد تغییر)

۱- شامل بانک مرکزی، بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی، بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی می‌باشد.

قیمتی (اخذ هزینه سنگین ۳۴ درصد سالانه از این منابع) و کنترل‌های اداری می‌باشد. همچنین، ایجاد تعهد مازاد بر منابع قابل تحصیل هر بانک و اتکا به منابع حاصل از اضافه‌برداشت از بانک مرکزی ممنوع شد.

- دریافت سپرده قرض‌الحسنه و پرداخت وام قرض‌الحسنه برای رفع نیازهای ضروری در سقف ۱۰۰ میلیون ریال به ازای هر نفر ممکن گردید. کارمزد خدمات قرض‌الحسنه حداکثر ۳ درصد در سال برای تامین هزینه‌های خدمات بانک و هزینه‌های تشویق سپرده‌گذاران تعیین شد.

- مقرر گردید استفاده از سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه بانک‌ها صرفاً برای تسهیلات قرض‌الحسنه بوده و مصرف آن برای تسهیلات سرمایه‌گذاری ممنوع باشد.

- طبق بند (ج) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم، انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی موقوف به اخذ مجوز از مجلس شورای اسلامی بود. با توجه به محدودیت‌هایی که این رویه بر اعمال به موقع سیاست پولی ایجاد می‌کرد، اصلاح بند مذکور و بازگرداندن تصمیم‌گیری در خصوص استفاده از اوراق مشارکت به بانک مرکزی ضروری می‌نمود. این موضوع در جلسه مورخ ۱۳۸۷/۸/۲۲ مجلس شورای اسلامی مطرح گردید و پس از اخذ تاییدیه شورای نگهبان، به بانک مرکزی اجازه داده شد تا در مواقع لزوم و به منظور هدایت و کنترل حجم نقدینگی در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا - مصوب سال ۱۳۶۲- با تصویب شورای پول و اعتبار از ابزار اوراق مشارکت استفاده نماید.

- با توجه به انتشار ایران‌چک بانک مرکزی و لزوم خرید آن توسط بانک‌ها و موسسات اعتباری و به منظور

جدول ۱۶-۱- اقلام عمده دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی

(میلیارد ریال)

درصد تغییر	مانده در پایان سال					
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵			
	۱۲/۳	۳۲/۴	۴۵۸۲۴۸۸/۰	۴۰۸۱۱۷۵/۵	۳۰۸۲۲۰۹/۲	دارایی‌ها
	۲/۷	۲۷/۶	۱۲۱۶۲۳۷/۰	۱۱۸۴۳۸۵/۱	۹۲۸۵۵۲/۵	دارایی‌های خارجی
	۴/۲	۳۲/۵	۷۷۸۵۶۰/۱	۷۴۷۲۸۴/۲	۵۶۳۸۶۹/۵	بانک مرکزی
	-۱/۰	۱۸/۴	۴۰۹۸۲۹/۸	۴۱۳۹۳۱/۹	۳۴۹۷۴۸/۱	بانک‌های دولتی (۱)
	۲۰/۲	۵۵/۱	۲۷۸۴۷/۱	۲۳۱۶۹/۰	۱۴۹۲۴/۹	بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی (۲)
	۳/۹	۹/۵	۲۹۱۵۳۹/۴	۲۸۰۶۳۶/۷	۲۵۶۲۱۹/۸	بدهی بخش دولتی
	۱۲/۲	۳۵/۷	۱۸۶۶۵۵۰/۹	۱۶۶۳۷۲۵/۷	۱۲۲۶۲۰۱/۰	بدهی بخش غیردولتی
	۲۶/۹	۴۱/۹	۱۲۰۸۱۶۰/۷	۹۵۲۴۲۸/۰	۶۷۱۲۳۵/۹	سایر
	۱۲/۳	۳۲/۴	۴۵۸۲۴۸۸/۰	۴۰۸۱۱۷۵/۵	۳۰۸۲۲۰۹/۲	بدهی‌ها
	۱۵/۹	۲۷/۷	۱۹۰۱۳۶۶/۰	۱۶۴۰۲۹۳/۰	۱۲۸۴۱۹۹/۴	نقدینگی
	۲۶/۵	۲۰/۲	۳۳۵۶۲۰/۶	۲۶۵۲۵۶/۰	۲۲۰۶۲۱/۴	سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی
	-۱۴/۲	۴۱/۷	۶۱۱۹۸۶/۱	۷۱۳۶۰۵/۶	۵۰۳۵۲۱/۷	بدهی‌های ارزی
	-۳۰/۱	۶۰/۲	۲۱۵۸۹۶/۴	۳۰۸۶۵۴/۰	۱۹۲۶۷۴/۱	بانک مرکزی
	-۵/۶	۲۶/۲	۳۵۲۰۹۱/۶	۳۷۲۸۹۳/۵	۲۹۵۳۷۴/۷	بانک‌های دولتی (۱)
	۳۷/۲	۱۰۷/۲	۴۳۹۹۸/۱	۳۲۰۵۸/۱	۱۵۴۷۲/۹	بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی (۲)
	۱۸/۶	۳۶/۱	۱۷۳۳۵۱۵/۳	۱۴۶۲۰۲۰/۹	۱۰۷۳۸۶۶/۷	سایر (۳)

۱- از اسفند ۱۳۸۷، شامل بانک قرض‌الحسنه مهر نیز می‌باشد.

۲- شامل بانک‌های غیردولتی کارآفرین، سامان، اقتصاد نوین، پارسین، پاسارگاد، سرمایه، سینا (از اسفند ۱۳۸۷) و موسسه اعتباری غیربانکی توسعه می‌باشد.

۳- شامل حساب سرمایه سیستم بانکی، پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی و ودیعه ثبت سفارش کالاهای بخش غیردولتی نیز می‌باشد.

۱۶-۳-۱- سیستم بانکی و بخش خارجی

منفی ۴۴۰۸۱/۲ میلیارد ریال رسید. طی سال مورد بررسی، بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی ۱/۱ درصد کاهش یافت که ناشی از کاهش ۶/۶ درصدی بدهی دولت بود. شایان ذکر است که در سال ۱۳۸۷، بدهی شرکت‌ها و موسسات دولتی به بانک مرکزی ۱۴/۵ درصد افزایش یافت.

از کل بدهی دولت به بانک مرکزی ۳۹/۵ درصد، معادل ۳۶۱۲۶/۸ میلیارد ریال مربوط به کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی بود که در مقایسه با سال قبل با کاهشی معادل ۴/۸ میلیارد ریال روبه‌رو شد. طی دوره مورد بررسی، سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی ۳۶/۰ درصد افزایش یافت. این افزایش ناشی از ۴۰/۸ درصد رشد در سپرده‌های دولت بود. شایان ذکر است که سپرده‌های شرکت‌ها و موسسات دولتی نزد بانک مرکزی در این سال با ۸/۰ درصد کاهش مواجه شد.

در سال مورد بررسی، بدهی دولت به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی با ۲۷/۱ درصد افزایش (۲۴۶۲۰/۹ میلیارد ریال)

در سال ۱۳۸۷، خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی با رشدی معادل ۲۸/۴ درصد (۱۳۳۴۷۱/۴ میلیارد ریال افزایش) به ۶۰۴۲۵۰/۹ میلیارد ریال رسید. این امر ناشی از افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به میزان ۱۲۴۰۳۳/۵ میلیارد ریال و افزایش ۹۴۳۷/۹ میلیارد ریالی خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی بود. مهم‌ترین عامل رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، برداشت دولت از حساب ذخیره ارزی، خرید ارز از دولت به منظور تامین منابع ریالی بودجه کل کشور و عدم فروش کامل ارز خریداری شده توسط بانک مرکزی در بازار بود. افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی نیز ناشی از کاهش ۸۸۶۱/۹ میلیارد ریالی وام‌ها و سپرده‌های ارزی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی بود.

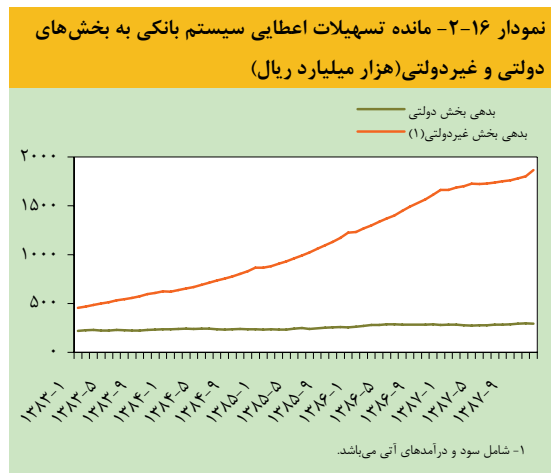
۱۶-۳-۲- سیستم بانکی و بخش دولتی

در سال ۱۳۸۷، خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی با ۵۹۴۶۱/۹ میلیارد ریال کاهش نسبت به سال قبل به

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۷

۱۶-۴- بانک‌ها و بخش غیردولتی

بررسی عملکرد اعتباری بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در سال ۱۳۸۷ نشان‌دهنده افزایش تسهیلات اعطایی^(۱) بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی) به میزان ۱۹۶۸۹۱/۶ میلیارد ریال (۱۳/۴ درصد رشد) می‌باشد. در این سال سهم تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی معادل ۹۱/۶ درصد از کل تسهیلات اعطایی آنها بود که نشان‌دهنده سهم قابل ملاحظه این بخش می‌باشد^(۲). بخشی از این تسهیلات در قالب آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین (به میزان مصوب ۷۰ هزار میلیارد ریال) اعطا شده است. شایان ذکر است مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها به بخش غیردولتی در قالب آیین‌نامه اجرایی اعطای تسهیلات بانکی در سال ۱۳۸۷^(۳) نسبت به سال قبل تغییری نداشته است.

در سال مورد بررسی، مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های تجاری دولتی و بانک‌های تخصصی به بخش غیردولتی (بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی) به ترتیب با ۶/۲ و ۱۵/۷

- شامل مطالبات سررسیدگذشته، معوق و مشکوک‌الوصول می‌باشد.
- تسهیلات اعطایی به بخش‌های دولتی و غیردولتی بدون سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.
- تصویب‌نامه شماره ۵۳۶۵۸/ت/۳۹۸۷۲ هـ مورخ ۱۳۸۷/۴/۱۲ هیات وزیران

به ۱۱۵۵۰۲/۵ میلیارد ریال رسید. این امر ناشی از افزایش حساب‌های مطالبات از دولت (مبالغ اصل و فرع تسهیلات تبصره‌ای اعطایی بانک‌ها که به تعهد دولت بوده و سررسید شده اما وصول نگردیده است) به میزان ۱۴۹۸۷/۲ میلیارد ریال و افزایش اوراق مشارکت بخش دولتی نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به میزان ۹۶۳۳/۷ میلیارد ریال بوده است.

جدول ۱۶-۲- تغییر در خالص مانده بدهی

(میلیارد ریال) بخش دولتی به سیستم بانکی

بخش دولتی	سال	
	۱۳۸۶	۱۳۸۷
بخش دولتی	-۲۰۲۱۷/۷	-۵۹۴۶۱/۹
بانک مرکزی (۱)	-۲۶۴۸۰/۵	-۶۵۰۳۶/۶
بانک‌های تجاری و تخصصی	۱۴۲۸۹/۹	۲۱۲۱/۸
بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی	-۸۰۲۷/۱	۳۴۵۲/۹
دولت	-۱۰۷۸۸/۲	-۵۳۵۶۵/۲
بانک مرکزی (۲)	-۲۷۶۶۸/۹	-۷۱۳۵۷/۵
بانک‌های تجاری و تخصصی	۲۴۹۰۷/۸	۱۴۳۳۹/۴
بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی (۳)	-۸۰۲۷/۱	۳۴۵۲/۹
شرکت‌ها و موسسات دولتی	-۹۴۲۹/۵	-۵۸۹۶/۷
بانک مرکزی	۱۱۸۸/۴	۶۳۲۰/۹
بانک‌های تجاری و تخصصی (۴)	-۱۰۶۱۷/۹	-۱۲۲۱۷/۶
بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی	۰/۰	۰/۰

- برای خالص کردن، پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی از بدهی بخش دولتی کسر نگردیده است.
- شامل کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی می‌باشد.
- بدهی صرفاً شامل موجودی اوراق مشارکت بخش دولتی می‌باشد.
- شامل بدهی بابت مابه‌التفاوت نرخ ارز می‌باشد.

جدول ۱۶-۳- تسهیلات تکلیفی بانک‌ها براساس آیین‌نامه اجرایی

اعطای تسهیلات بانکی در سال ۱۳۸۷ (۱)

تغییر در مانده	تغییر در مانده	
	بخش	سقف بودجه مصوب (۲)
تسهیلات با اهداف اجتماعی و فرهنگی	۱۵۰	۹۰
رفع حواجج بازنشستگان خوابگاه‌های دانشجویی	دولتی	۹۰
	دولتی	۰
تسهیلات با اهداف تولیدی و زیربنایی	۱۰۰۰	۲۵۰
انتقال پادگان‌ها به خارج شهر	دولتی	۲۵۰
جمع	۱۱۵۰	۳۴۰
دولتی	۱۱۵۰	۳۴۰
غیردولتی	۰	۰

- تنها موارد مربوط به تغییر در مانده ارائه شده و تسهیلات پرداخت شده از محل وصولی ارائه نشده است.
- ارقام عملکرد برابر ارقام مصوب می‌باشد.

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

افزایش از ۱۸/۷ درصد در پایان سال ۱۳۸۶ به ۱۹/۰ درصد در پایان سال ۱۳۸۷ رسید. شایان ذکر است که در سال مورد بررسی، نرخ رشد تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی با کاهش قابل ملاحظه‌ای روبه‌رو شد و از ۳۷/۷ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۱۳/۴ درصد در سال ۱۳۸۷ رسید. یکی از مهم‌ترین علل این کاهش، اقدامات و تاکیدات بانک مرکزی در قالب بسته سیاستی- نظارتی در جهت برقراری توازن میان منابع و مصارف بانک‌ها و جلوگیری از اتکای بانک‌ها به منابع بانک مرکزی در قالب اضافه‌برداشت بوده است.

درصد افزایش به ۱۰۱۷۶۱۲/۵ و ۳۱۶۶۰۸/۹ میلیارد ریال رسید؛ در حالی که مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی با رشد قابل توجه ۳۹/۷ درصدی به ۳۳۰۹۶۸/۲ میلیارد ریال رسید. بر این اساس، سهم بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی با افزایشی قابل توجه از ۱۶/۱ درصد در پایان سال ۱۳۸۶ به ۱۹/۹ درصد در پایان سال ۱۳۸۷ رسید، در حالی که سهم بانک‌های تجاری دولتی از ۶۵/۲ درصد به ۶۱/۱ درصد کاهش یافت و سهم بانک‌های تخصصی با اندکی

جدول ۱۶-۴- مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (۱)

(میلیارد ریال)

	سهم (درصد)		درصد تغییر		مانده در پایان سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
بانک‌های تجاری	۶۱/۱	۶۵/۲	۶/۲	۳۶/۵	۱۰۱۷۶۱۲/۵	۹۵۷۸۲۶/۶	۷۰۱۵۷۴/۱
بانک‌های تخصصی و غیردولتی	۱۹/۰	۱۸/۷	۱۵/۷	۲۳/۳	۳۱۶۶۰۸/۹	۲۷۳۶۲۹/۸	۲۲۱۹۲۶/۲
موسسات اعتباری غیربانکی	۱۹/۹	۱۶/۱	۳۹/۷	۶۵/۶	۳۳۰۹۶۸/۲	۲۳۶۸۴۱/۶	۱۴۳۰۴۸/۲
کل بانک‌ها	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۳/۴	۳۷/۷	۱۶۶۵۱۸۹/۶	۱۴۶۸۲۹۸/۰	۱۰۶۶۵۴۸/۵

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.

اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی در سال ۱۳۸۷ نشان می‌دهد که بخش‌های ساختمان و مسکن، بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه، صنعت و معدن، کشاورزی و صادرات به ترتیب دارای بیشترین سهم از افزایش در مانده مزبور بودند.

طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، براساس بندهای (الف) و (ج) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، هرگونه سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی بجز اعطای حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات بانکی به بخش آب و کشاورزی لغو شد. بررسی سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات

جدول ۱۶-۵- سهم بخش‌های اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و

موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (۱)

(درصد)

	۱۳۸۷			۱۳۸۶		
	شبکه بانکی	بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی	بانک‌های دولتی	شبکه بانکی	بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی	بانک‌های دولتی
کشاورزی	۱۱/۰	۲/۳	۱۳/۹	۱۴/۱	۰/۲	۱۷/۰
صنعت و معدن	۲۱/۹	۲۱/۷	۲۲/۰	۲۲/۳	۱۶/۱	۲۳/۶
ساختمان و مسکن	۳۷/۸	۲/۹	۴۹/۵	۱۶/۱	۹/۹	۱۷/۴
صادرات	۴/۶	۰/۰	۶/۲	۱/۵	۰/۰	۱/۹
بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه	۲۴/۷	۷۳/۱	۸/۴	۴۶/۰	۷۳/۸	۴۰/۱
جمع	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی بوده و شامل افزایش در مانده تسهیلات قرض‌الحسنه اعطایی به بخش غیردولتی می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۷

در سال ۱۳۸۷، نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول ریالی به کل تسهیلات ریالی اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در بخش‌های دولتی و غیردولتی ۱۷/۲ درصد بود که در مقایسه با پایان سال قبل، ۶/۱ واحد درصد افزایش نشان داد. طی دوره مورد بررسی، این متغیر در بانک‌های تجاری دولتی، بانک‌های تخصصی و بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی به ترتیب ۵/۷، ۰/۲ و ۱۳/۹ واحد درصد افزایش یافت.

جدول ۱۶-۶- نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول (غیرجاری) بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به کل تسهیلات اعطایی (ریالی) (۱)

تغییر (واحد درصد)	سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۵/۷	۱۶/۵	۱۰/۸	بانک‌های تجاری
۰/۲	۱۱/۹	۱۱/۷	بانک‌های تخصصی
۱۳/۹	۲۵/۲	۱۱/۳	بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
۶/۱	۱۷/۲	۱۱/۱	شبکه بانکی

۱- شامل مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول بخش‌های دولتی و غیردولتی می‌باشد.

در سال ۱۳۸۷، نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول ریالی به کل تسهیلات ریالی اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در بخش‌های دولتی و غیردولتی ۱۷/۲ درصد بود که در مقایسه با پایان سال قبل، ۶/۱ واحد درصد افزایش نشان داد. طی دوره مورد بررسی، این متغیر در بانک‌های تجاری دولتی، بانک‌های تخصصی و بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی به ترتیب ۵/۷، ۰/۲ و ۱۳/۹ واحد درصد افزایش یافت.

بررسی ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در قالب عقود اسلامی در سال ۱۳۸۷

جدول ۱۶-۷- ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی به تفکیک عقود (۱)

شبکه بانکی	بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی		بانک‌های تخصصی		بانک‌های تجاری			
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
فروش اقساطی	۴۵/۱	۴۸/۶	۷/۶	۱۰/۸	۷۱/۳	۶۹/۸	۴۷/۱	۵۰/۶
مضاربه	۶/۸	۹/۰	۱۹/۴	۲۸/۰	۰/۶	۰/۷	۵/۱	۷/۱
مشارکت مدنی	۱۶/۹	۱۶/۰	۳۹/۸	۳۸/۶	۱۰/۸	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۱/۸
قرض الحسنه	۳/۵	۳/۱	۰/۷	۰/۴	۲/۳	۲/۳	۴/۸	۴/۱
اجاره به شرط تملیک	۱/۴	۱/۸	۳/۸	۶/۷	۰/۹	۱/۱	۰/۹	۰/۹
معاملات سلف	۳/۱	۳/۹	۰/۰	۰/۰	۲/۰	۲/۰	۴/۵	۵/۵
مشارکت حقوقی	۱/۵	۱/۴	۱/۹	۲/۰	۱/۰	۱/۰	۱/۶	۱/۴
سرمایه‌گذاری مستقیم	۰/۷	۰/۹	۰/۹	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۹	۱/۳
جعاله	۴/۳	۴/۴	۲/۵	۲/۹	۱/۱	۱/۲	۶/۰	۵/۸
سایر (۲)	۱۶/۷	۱۰/۹	۲۳/۴	۱۰/۵	۱۰/۰	۹/۷	۱۷/۰	۱۱/۵
جمع	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

۲- شامل آمار خرید دین، مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول و اموال موضوع معاملات می‌باشد.

۱- شامل سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.

۱۶-۵- نقدینگی

در سال ۱۳۸۷، نقدینگی با رشدی معادل ۱۵/۹ درصد نسبت به سال ۱۳۸۶، به ۱۹۰۱۳۶۶/۰ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد نقدینگی سال گذشته (۲۷/۷ درصد)، ۱۱/۸ واحد درصد کاهش نشان داد. شایان ذکر است در برنامه چهارم توسعه، رشد نقدینگی در سطح متوسط ۲۰ درصد در سال‌های برنامه و ۱۸ درصد برای سال ۱۳۸۷ هدف‌گذاری شده بود. بنابراین، عملکرد رشد نقدینگی در سال

در سال ۱۳۸۷، نقدینگی با رشدی معادل ۱۵/۹ درصد نسبت به سال ۱۳۸۶، به ۱۹۰۱۳۶۶/۰ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد نقدینگی سال گذشته (۲۷/۷ درصد)، ۱۱/۸ واحد درصد کاهش نشان داد. شایان ذکر است در برنامه چهارم توسعه، رشد نقدینگی در سطح متوسط ۲۰ درصد در سال‌های برنامه و ۱۸ درصد برای سال ۱۳۸۷ هدف‌گذاری شده بود. بنابراین، عملکرد رشد نقدینگی در سال

جدول ۱۶-۸- نقدینگی برحسب عوامل تعیین‌کننده آن

درصد تغییر	مانده در پایان سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
۴۷/۶	۵۳۹۴۰۵/۹	۳۶۵۴۹۹/۰	۲۷۹۹۷۵/۱
-۲۱/۵	۳/۵۲۵	۴/۴۸۸	۴/۵۸۷
۱۵/۹	۱۹۰۱۳۶۶/۰	۱۶۴۰۲۹۳/۰	۱۲۸۴۱۹۹/۴

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

بررسی عوامل موثر بر رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۷ نشان‌دهنده سهم بالای مطالبات از بخش غیردولتی (۱۲/۰ واحد درصد) در رشد نقدینگی است. خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی طی این دوره سهمی فزاینده معادل ۸/۲ واحد درصد در رشد نقدینگی داشت. در بین عوامل تشکیل‌دهنده خالص دارایی‌های داخلی نیز خالص مطالبات از بخش دولتی و خالص سایر به ترتیب سهم‌های کاهنده‌ای برابر ۳/۵ و ۰/۸ واحد درصد در رشد نقدینگی داشتند. شایان ذکر است علت اصلی کاهش رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۷ در مقایسه با سال قبل، کاهش رشد بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی (۱) بود که علت عمده آن اقدامات بانک مرکزی در قالب بسته سیاستی- نظارتی در جهت متعادل نمودن منابع و مصارف بانک‌ها بوده است.

(واحد درصد) جدول ۱۶-۹- سهم عوامل موثر در رشد نقدینگی

سال			
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۸/۲	۳/۶	۱۳/۷	خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی
۷/۷	۲۴/۱	۲۵/۷	خالص دارایی‌های داخلی سیستم بانکی
-۳/۵	-۱/۵	-۳/۳	خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
-۳/۳	-۰/۹	-۳/۰	دولت
-۰/۲	-۰/۶	-۰/۳	شرکت‌های دولتی
			بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها و
۱۲/۰	۳۱/۳	۳۴/۹	موسسات اعتباری غیربانکی (۱)
-۰/۸	-۵/۷	-۵/۹	خالص سایر
۱۵/۹	۲۷/۷	۳۹/۴	نقدینگی (درصد)

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.

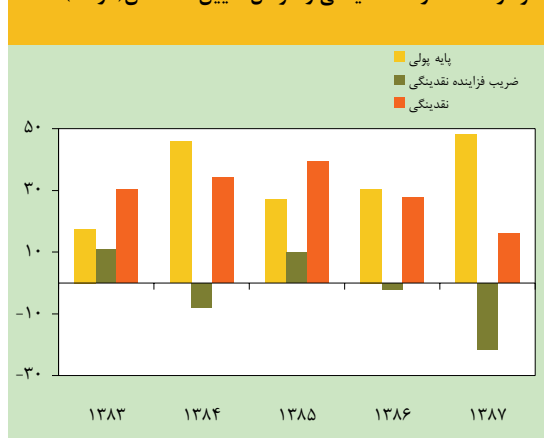
۱۶-۵-۱- پایه پولی

در سال ۱۳۸۷، پایه پولی با رشدی معادل ۴۷/۶ درصد به ۵۳۹۴۰۵/۹ میلیارد ریال رسید. مهم‌ترین عامل افزایش پایه پولی در سال مذکور، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهمی معادل ۳۳/۹ واحد درصد بود که در مقایسه با سهم این متغیر در رشد پایه پولی در سال ۱۳۸۶ (۲۴/۱ واحد درصد) معادل ۹/۸ واحد درصد بالاتر بود. مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها نیز سهم قابل توجهی در رشد پایه پولی داشت و منجر به افزایش ۲۷/۹ واحد درصدی در رشد پایه پولی شد که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل (۲۹/۶ واحد درصد) کاهش معادل ۱/۷ واحد درصد داشت. خالص سایر اقلام نیز سهمی معادل ۳/۶ واحد درصد در رشد پایه پولی داشت. از سوی دیگر، خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی عمدتاً به دلیل افزایش سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی، سهم منفی به میزان ۱۷/۸ واحد درصد در رشد پایه پولی ایفا نمود.

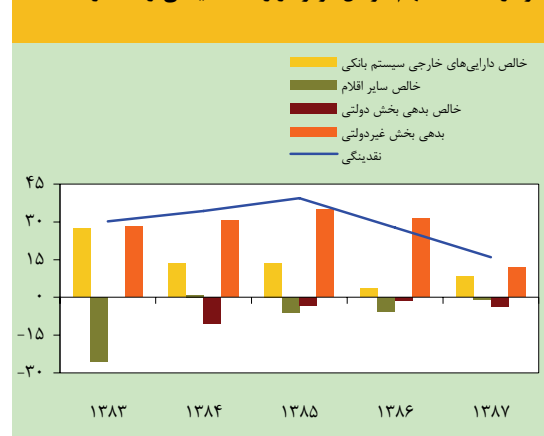
(واحد درصد) جدول ۱۶-۱۰- سهم عوامل موثر در رشد پایه پولی

سال			
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۳۳/۹	۲۴/۱	۵۱/۵	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
-۱۷/۸	-۹/۵	-۱۲/۳	خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
۲۷/۹	۲۹/۶	۸/۶	مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها
۳/۶	-۱۳/۷	-۲۰/۹	خالص سایر اقلام
۴۷/۶	۳۰/۵	۲۶/۹	پایه پولی (درصد)

نمودار ۱۶-۳- رشد نقدینگی و عوامل تعیین‌کننده آن (درصد)

نمودار ۱۶-۴- سهم عوامل موثر در رشد نقدینگی (واحد درصد)

(میلیارد ریال)

جدول ۱۶-۱۱- منابع پایه پولی و اجزای آن

درصد تغییر		مانده در پایان سال			پایه پولی
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۴۷/۶	۳۰/۵	۵۳۹۴۰۵/۹	۳۶۵۴۹۹/۰	۲۷۹۹۷۵/۱	خالص دارایی‌های خارجی
۲۸/۳	۱۸/۲	۵۶۲۶۶۳/۷	۴۳۸۶۳۰/۲	۳۷۱۱۹۵/۴	خالص مطالبات از بخش دولتی
-۱۴۴/۸	-۱۴۳/۷	-۱۰۹۹۵۱/۰	-۴۴۹۱۴/۴	-۱۸۴۳۳/۹	مطالبات از بانکها
۷۴/۱	۱۵۰/۹	۲۳۹۶۹۶/۴	۱۳۷۶۹۴/۰	۵۴۸۸۷/۳	خالص سایر اقلام
۷/۸	-۲۹/۹	-۱۵۳۰۰۳/۲	-۱۶۵۹۱۰/۸	-۱۲۷۶۷۳/۷	اوراق مشارکت(۱)
		۰/۰	-۱۶۳۷۱/۷	-۲۱۵۶۵/۵	

۱- اوراق مشارکت بانک مرکزی یکی از اقلام بدهی بانک مرکزی است و به عنوان یک جزء کاهنده خالص سایر اقلام و در نتیجه پایه پولی، با علامت منفی ظاهر شده است.

۱۶-۵-۲- ضریب فزاینده نقدینگی

مهم‌ترین عامل افزایش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها، انتشار ایران‌چک‌های بانک مرکزی در سال ۱۳۸۷ و طبقه‌بندی این ایران‌چک‌ها در ریف اسکناس و مسکوک بود. شایان ذکر است در سال ۱۳۸۷ براساس مصوبه ۸۶۸/هـ مورخ ۱۳۸۷/۲/۲۴ هیات وزیران، به تدریج ایران‌چک‌ها و چک‌پول‌های بانک‌ها از گردش خارج و ایران‌چک بانک مرکزی جایگزین آنها گردید.

در مقابل، در سال مورد بررسی نسبت سپرده قانونی به کل سپرده‌ها با ۱۴/۵ درصد کاهش از ۱۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۱۲/۹ درصد در سال ۱۳۸۷ رسید. کاهش نسبت سپرده قانونی به کل سپرده‌ها نتیجه کاهش نسبت‌های سپرده قانونی سپرده‌های سرمایه‌گذاری دو الی پنج‌ساله و سپرده‌های قرض‌الحسنه در بسته سیاستی- نظارتی سال ۱۳۸۷ و آزادسازی ۲ واحد درصد از سپرده قانونی بانک‌ها طبق بخشنامه شماره مب/۲۴۱۲ مورخ ۱۳۸۷/۶/۲۸ بوده است.

در سال مورد بررسی، ضریب فزاینده نقدینگی با کاهش ۲۱/۵ درصدی به ۳/۵۲۵ رسید. کاهش مذکور عمدتاً ناشی از افزایش نسبت ذخایر اضافی بانک‌ها به کل سپرده‌ها به میزان ۱۸۱/۲ درصد و افزایش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها به میزان ۷۶/۸ درصد بود. افزایش ذخایر اضافی بانک‌ها ناشی از افزایش سپرده دیداری (ریالی و ارزی) بانک‌ها نزد بانک مرکزی به میزان ۱۵۹/۱ درصد و همچنین افزایش اسکناس و مسکوک نزد بانک‌ها به میزان ۴۹۷/۱ درصد بود.

علت اصلی افزایش اسکناس و مسکوک نزد بانک‌ها، بخشنامه شماره مب/۲۴۱۲ مورخ ۱۳۸۷/۶/۲۸ بانک مرکزی بود که به بانک‌ها و موسسات اعتباری اجازه داد تا سقف ۲ واحد درصد از سپرده‌های قانونی خود نزد بانک مرکزی را به صورت نقد نگهداری کنند.

جدول ۱۶-۱۲- عوامل موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی

(درصد)

سهم هریک از اجزا در تغییرات	پایان سال			نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
ضریب در سال ۱۳۸۷	۰/۰۹۰۵	۰/۰۵۱۲	۰/۰۵۰۳	نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها
-۰/۴۲۳۴	۰/۱۲۹۲	۰/۱۵۱۱	۰/۱۵۱۲	نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها
۰/۳۳۰۷	۰/۰۸۹۷	۰/۰۳۱۹	۰/۰۲۷۶	ضریب فزاینده نقدینگی
-۰/۸۷۰۳	۳/۵۲۵	۴/۴۸۸	۴/۵۸۷	
-۰/۹۶۳۰				

۱۶-۶- ترکیب نقدینگی

در پایان سال ۱۳۸۷ می‌باشد. در مقابل، سهم شبه‌پول با ۵/۱ واحد درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۷۲/۴ درصد رسید.

ترکیب نقدینگی در سال ۱۳۸۷ نشان‌دهنده کاهش سهم پول از ۳۲/۷ درصد در پایان سال ۱۳۸۶ به ۲۷/۶ درصد

(میلیارد ریال)

جدول ۱۶-۱۳- نقدینگی برحسب پول و شبه پول

سهام (درصد)		درصد تغییر		مانده در پایان سال		
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
پول						
۲۷/۶	۳۲/۷	-۱/۹	۲۹/۲	۵۲۵۴۸۲/۵	۵۳۵۷۰۷/۳	۴۱۴۵۴۴/۹
۸/۳	۴/۹	۹۷/۴	۳۰/۰	۱۵۲۷۶۴/۲	۷۹۹۰۹/۲	۶۱۴۵۱/۶
۱۹/۳	۲۷/۸	-۱۹/۳	۲۹/۱	۳۶۷۷۱۸/۳	۴۵۵۷۹۸/۱	۳۵۳۰۹۳/۳
شبه پول						
۷۲/۴	۶۷/۳	۲۴/۶	۲۷/۰	۱۳۷۵۸۸۳/۵	۱۱۰۴۵۸۵/۷	۸۶۹۶۵۴/۵
۸/۱	۹/۳	۱/۱	۱۴/۱	۱۵۳۹۴۶/۷	۱۵۲۳۰۵/۰	۱۳۳۵۲۲/۴
۶۲/۰	۵۵/۸	۲۸/۶	۲۹/۵	۱۱۷۷۶۴۴/۱	۹۱۵۹۸۴/۵	۷۰۷۱۰۰/۵
۲/۳	۲/۲	۲۲/۰	۲۵/۰	۴۴۲۹۲/۷	۳۶۲۹۶/۲	۲۹۰۳۱/۶
نقدینگی						
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۵/۹	۲۷/۷	۱۹۰۱۳۶۶/۰	۱۶۴۰۲۹۳/۰	۱۲۸۴۱۹۹/۴

۱- در سال ۱۳۸۷، شامل مانده ایران چک‌های بانک مرکزی نزد اشخاص است.

سهام اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در ترکیب پول از ۱۴/۸ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۱۴/۹ درصد در سال ۱۳۸۶ و ۳۰/۰ درصد در سال ۱۳۸۷ افزایش یافت. دلیل عمده افزایش سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در حجم پول در سال مورد بررسی، انتشار ایران چک‌های بانک مرکزی و طبقه‌بندی آن در سرفصل اسکناس و مسکوک بوده است. در نتیجه جایگزینی ایران چک‌های بانک مرکزی به جای ایران چک‌ها و چک پول‌های بانکی (به عنوان یکی از اجزای سپرده‌های دیداری) و کاهش رشد سپرده‌های جاری اشخاص، سهم سپرده‌های دیداری در پول از ۸۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۷۰/۰ درصد در سال ۱۳۸۷ و رشد سپرده‌های دیداری از ۲۹/۱ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۱۹/۳ درصد در سال ۱۳۸۷ کاهش یافت. همچنین طی سال ۱۳۸۷، خالص چک‌های صادره بانک‌ها به میزان ۷۴/۸ درصد (۱۰۲۰۳۴/۶ میلیارد ریال) کاهش یافت. در این سال حجم اسکناس و مسکوک منتشر شده با رشدی معادل ۱۳۲/۳ درصد به ۲۰۷۳۴۶/۷ میلیارد ریال رسید که ۷۶/۱ درصد آن در دست اشخاص، ۲۳/۴ درصد نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی و ۰/۵ درصد باقیمانده نزد بانک مرکزی بود.

جدول ۱۶-۱۴- ترکیب پول (درصد)

پایان سال		
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
۳۰/۰	۱۴/۹	۱۴/۸
۷۰/۰	۸۵/۱	۸۵/۲

اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
سپرده‌های دیداری

در سال ۱۳۸۷، سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی با افزایشی معادل ۱۱/۷ درصد به ۱۷۴۳۶۰۱/۸ میلیارد ریال رسید که مبلغ ۱۳۷۵۸۸۳/۵ میلیارد ریال آن در قالب سپرده‌های غیردیداری بود.

۱۶-۶-۱- پول

در سال ۱۳۸۷، حجم پول با ۱/۹ درصد کاهش به ۵۲۵۴۸۲/۵ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد سال قبل (۲۹/۲ درصد) کاهش شدیدی داشته است. کاهش حجم پول رخدادی بی‌سابقه بود که علت آن کاهش خالص چک‌های بانکی (به علت جایگزینی ایران چک‌های بانک مرکزی) از یک سو و کاهش رشد سپرده‌های جاری اشخاص (از اجزای سپرده‌های دیداری) از سوی دیگر بود؛ به صورتی که رشد سپرده‌های جاری اشخاص از ۲۱/۷ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۱/۵ درصد در سال ۱۳۸۷ رسید. شایان ذکر است اگرچه قسمتی از کاهش خالص چک پول‌های بانکی (که در سپرده‌های دیداری طبقه‌بندی می‌شوند) با انتشار ایران چک‌های بانک مرکزی (که در اسکناس و مسکوک طبقه‌بندی می‌گردد) جبران شد، لیکن در مقایسه با سال‌های قبل- که خالص چک‌های بانکی، سپرده‌های جاری اشخاص و اسکناس و مسکوک در دست اشخاص با رشد روبه‌رو بودند- در مجموع حجم پول با کاهش مواجه شد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۷

۱۶-۶-۲- شبه پول

(درصد) جدول ۱۶-۱۶- ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت (۱)

	پایان سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
یک‌ساله	۵۱/۲	۳۶/۳	۲۴/۷
دو‌ساله	۴/۵	۹/۸	۱۴/۴
سه‌ساله	۲/۳	۳/۸	۴/۵
چهارساله	۰/۹	۱/۱	۱/۱
پنج‌ساله	۴۱/۱	۴۹/۰	۵۵/۳

۱- شامل آمار موسسه اعتباری غیربانکی توسعه می‌باشد.

جدول ۱۶-۱۷- نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار (۱)

	پایان سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
کوتاه‌مدت	۹	۷	۷
کوتاه‌مدت ویژه بلندمدت:	۱۶	۷-۱۶	۷-۱۶
یک‌ساله	۱۷/۲۵	۷-۱۶	۷-۱۶
دو‌ساله	۱۷/۵	۷-۱۶	۷-۱۶
سه‌ساله	۱۸	۷-۱۶	۷-۱۶
چهارساله	۱۸/۵	۷-۱۶	۷-۱۶
پنج‌ساله	۱۹	۱۶	۱۶

۱- نرخ سود سپرده‌های کوتاه‌مدت، کوتاه‌مدت ویژه و یک‌ساله تودیع شده نزد بانک مسکن نسبت به سایر بانک‌های دولتی یک واحد درصد بیشتر است.

۲- تاریخ اجرا ۱۳۸۷/۸/۱ است.

۳- طبق نامه شماره ن‌م/۴۸۱۶۴ مورخ ۱۳۸۷/۹/۵ که از تاریخ مذکور قابل اجرا شده است.

۱۶-۷- منابع و مصارف بانک‌های تجاری

در سال مورد بررسی، حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌های تجاری به میزان ۵/۱ درصد، معادل ۵۴۶۲۹/۹ میلیارد ریال، افزایش یافت. طی سال ۱۳۸۷، سپرده‌های دیداری و غیر دیداری بانک‌های تجاری به ترتیب به میزان ۲۲/۰ درصد کاهش و ۲۱/۷ درصد افزایش داشت. طی این سال منابع مسدود بانک‌های تجاری ۱۲۲۶۹/۳ میلیارد ریال افزایش یافت که این امر نتیجه افزایش ۳۳۶۷۰/۷ میلیارد ریالی اسکناس و مسکوک در صندوق بانک‌های تجاری و کاهش ۲۱۴۰۱/۴ میلیارد ریالی سپرده قانونی بانک‌های تجاری نزد بانک مرکزی بوده است. علت این امر ابلاغ بخشنامه شماره م‌ب/۲۴۱۲ مورخ ۱۳۸۷/۶/۲۸ (که براساس آن به بانک‌ها اجازه داده شد تا سقف ۲ واحد درصد از سپرده‌های قانونی خود نزد بانک مرکزی را به صورت اسکناس و مسکوک و ایران‌چک بانک مرکزی نگهداری کنند) و همچنین کاهش نسبت سپرده‌های قانونی سپرده‌های

در سال مورد بررسی، شبه‌پول با رشدی معادل ۲۴/۶

درصد به ۱۳۷۵۸۸۳/۵ میلیارد ریال رسید و سهم آن در نقدینگی از ۶۷/۳ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۷۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۷ افزایش یافت. در بین اجزای شبه‌پول، سهم سپرده‌های کوتاه‌مدت و قرض‌الحسنه پس‌انداز در مقایسه با سال قبل کاهش و سهم سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت و کوتاه‌مدت ویژه افزایش یافت. انتشار و فروش گواهی سپرده سرمایه‌گذاری (عام) یک‌ساله با نرخ سود علی‌الحساب ۱۹ درصد از دلایل تغییر سهم سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت و همچنین نشان‌دهنده حساسیت بالای سپرده‌ها به نرخ‌های سود می‌باشد.

جدول ۱۶-۱۵- ترکیب شبه‌پول (درصد)

	پایان سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز	۱۱/۲	۱۳/۸	۱۵/۴
سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار	۸۵/۶	۸۲/۹	۸۱/۳
کوتاه‌مدت	۲۷/۳	۳۴/۴	۳۸/۰
کوتاه‌مدت ویژه بلندمدت	۱۳/۹	۱۰/۵	۲/۷
سپرده‌های متفرقه (۱)	۴۴/۴	۳۸/۰	۴۰/۶
	۳/۲	۳/۳	۳/۳

۱- شامل پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی، سپرده نقدی ضمانتنامه‌ها، پیش‌دریافت بابت تسهیلات و وجوه صندوق بازنشستگی و پس‌انداز کارکنان بانک‌ها می‌باشد.

در سال ۱۳۸۷، نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های

سرمایه‌گذاری مدت‌دار در بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی نسبت به سال قبل تغییر یافت و در محدوده ۹ درصد (برای سپرده‌های کوتاه‌مدت) و ۱۹ درصد (برای سپرده‌های پنج‌ساله) تعیین شد. در ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت، سپرده‌های یک‌ساله بخش عمده سپرده‌ها را به خود اختصاص داد؛ به این ترتیب که طی سال ۱۳۸۷، از سهم سپرده‌های دو‌ساله، سه‌ساله، چهارساله و پنج‌ساله در کل سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت کاسته و به سهم سپرده‌های یک‌ساله افزوده شد که دلیل اصلی این امر انتشار و فروش ۹۸/۳ هزار میلیارد ریال گواهی سپرده سرمایه‌گذاری (عام) یک‌ساله با نرخ سود علی‌الحساب ۱۹ درصد توسط تعدادی از بانک‌ها بود. شایان ذکر است که گواهی سپرده سرمایه‌گذاری (عام) یک‌ساله در قالب سپرده‌های سرمایه‌گذاری یک‌ساله طبقه‌بندی می‌شود.

- بخش اول- موضوعات مرتبط با تدوین مقررات، آیین‌نامه، دستورالعمل، بخشنامه و اصلاحیه‌ها:
- ۱- تهیه دستورالعمل حسابداری ایران چک بانک مرکزی
 - ۲- تهیه دستورالعمل حسابداری کیف پول الکترونیکی (کیبا)
 - ۳- تهیه دستورالعمل نحوه حذف مطالبات غیرقابل وصول از دفاتر مالی موسسات اعتباری
 - ۴- تهیه دستورالعمل ناظر بر اعطای تسهیلات سندیکایی
 - ۵- تهیه دستورالعمل ناظر بر افتتاح حساب جاری
 - ۶- تهیه دستورالعمل مربوط به ماده ۱۵ بسته سیاستی- نظارتی در خصوص نرخ سود شناور تسهیلات مشارکت مدنی
 - ۷- تدوین دستورالعمل اجرایی مرتبط با بند ۳ ماده ۶ بسته سیاستی- نظارتی سیستم بانکی در خصوص بانکداری توسعه‌ای
 - ۸- تدوین آیین‌نامه نحوه تاسیس و عملیات شعب بانک‌های خارجی در ایران
 - ۹- تدوین دستورالعمل نحوه تاسیس، فعالیت، نظارت و تعطیلی شعب بانک‌های خارجی در ایران
 - ۱۰- تدوین دستورالعمل نحوه تاسیس، فعالیت، نظارت و تعطیلی واحدهای تابعه در خارج از کشور
 - ۱۱- تدوین دستورالعمل نحوه تاسیس، فعالیت، نظارت و تعطیلی شعب بانک‌های ایرانی در خارج از کشور
 - ۱۲- تدوین دستورالعمل نحوه تاسیس، فعالیت، نظارت و تعطیلی دفاتر نمایندگی بانک‌های ایرانی در خارج از کشور
 - ۱۳- تدوین دستورالعمل نحوه تاسیس، فعالیت، نظارت و تعطیلی دفاتر نمایندگی بانک‌های خارجی در ایران

سرمایه‌گذاری دو الی پنج‌ساله و سپرده‌های قرض‌الحسنه بود. حساب سرمایه بانک‌های تجاری با ۶۲۰۶/۰ میلیارد ریال کاهش و سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی با ۴۹۱۲/۸ میلیارد ریال افزایش مواجه گردید. از محل منابع مذکور، ۵۹۸۶۱/۴ میلیارد ریال به بدهی بخش غیردولتی و ۱۷۹۸/۲ میلیارد ریال به بدهی بخش دولتی افزوده شد. بدین ترتیب، کسری منابع بانک‌های تجاری با ۲۰۵۹۲/۲ میلیارد ریال افزایش نسبت به سال ۱۳۸۶، به ۲۲۵۵۹/۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۷ رسید. این کسری منابع عمدتاً از طریق استفاده از منابع بانک مرکزی تامین شد، به صورتی که بدهی بانک‌های تجاری به بانک مرکزی با ۸۹/۲ درصد رشد (۷۴۴۹۱/۸ میلیارد ریال افزایش) نسبت به سال ۱۳۸۶ به ۱۵۷۹۷/۱ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۷ رسید.

۱۶-۸- منابع و مصارف بانک‌های تخصصی

در سال ۱۳۸۷، حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌های تخصصی ۱۰۰۳۱/۹ میلیارد ریال افزایش یافت. در این سال سپرده‌های دیداری و غیردیداری بانک‌های تخصصی به ترتیب به میزان ۸/۶ درصد کاهش و ۷/۷ درصد افزایش داشت. منابع مسدود به دلیل افزایش اسکناس و مسکوک در صندوق بانک‌های تخصصی به میزان ۱۵۹/۱ میلیارد ریال افزایش یافت. در این سال منابع آزاد از محل سپرده‌های بخش غیردولتی در بانک‌های تخصصی معادل ۹۸۷۲/۸ میلیارد ریال افزایش نشان داد که با در نظر گرفتن سایر منابع (بدهی به بانک مرکزی و بدهی به سایر بانک‌ها)، کل منابع آزاد اعتباری بانک‌های تخصصی معادل ۴۳۹۵۰/۴ میلیارد ریال افزایش یافت. از این محل بدهی بخش‌های غیردولتی و دولتی به ترتیب معادل ۴۲۹۷۹/۱ و ۹۷۱/۳ میلیارد ریال افزایش داشت. شایان ذکر است بدهی بانک‌های تخصصی به بانک مرکزی با ۴۲/۸ درصد رشد (۲۲۴۱۹/۸ میلیارد ریال افزایش) نسبت به سال ۱۳۸۶ به ۷۴۸۱۰/۵ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۷ رسید.

۱۶-۹- تحولات سیستم بانکی

اهم اقدامات انجام شده در سال ۱۳۸۷ را می‌توان در قالب موارد ذیل طبقه‌بندی نمود:

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۷

- ۵- صدور ۱۱ فقره مجوز لیزینگ (زاگرس خودرو، گلدیران، شید، سپهر پارس، ایرانیان، غدیر، صنعت و معدن، پارسیان، بهمن، ماشین آلات سنگین ایرانیان و آریادانا)
- ۶- صدور ۹ فقره مجوز تاسیس و فعالیت تعاونی اعتبار
- ۷- موافقت نهایی با تاسیس واحد مستقل فرعی بانک تجارت در جمهوری بلاروس
- ۸- موافقت نهایی با تاسیس واحد مستقل یا واحد تابعه برون مرزی (FEE Bank) First East Export Bank با سرمایه ۵۰ میلیون دلار در جزیره لایوان کشور مالزی
- ۹- موافقت با تاسیس بانک مشترک ایران- سوریه در کشور سوریه

۱۶-۱۰- واحدها و کارکنان شبکه بانکی

در سال ۱۳۸۷، تعداد واحدهای بانکی اعم از شعبه، باجه و نمایندگی در داخل و خارج از کشور با ۰/۹ درصد رشد به ۱۸۸۷۴ واحد رسید. در بین کلیه بانکها، بانکهای صادرات و ملی ایران به ترتیب با سهمهایی معادل ۱۸/۴ و ۱۸/۳ درصد بیشترین سهم از تعداد واحدهای بانکی داخل کشور را به خود اختصاص دادند.

جدول ۱۶-۱۸- پراکندگی واحدهای بانکی

	سال		
	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵
داخل کشور	۱۸۸۲۴	۱۸۶۶۲	۱۷۸۵۸
بانکهای تجاری	۱۴۸۷۷	۱۴۹۹۱	۱۴۵۲۰
بانکهای تخصصی (۱)	۳۰۸۱	۲۹۹۱	۲۸۹۷
بانکهای غیردولتی (۲)	۸۶۶	۶۸۰	۴۴۱
خارج کشور	۵۰	۴۹	۴۷
ملی ایران	۱۲	۱۱	۱۱
صادرات ایران	۲۸	۲۸	۲۵
تجارت	۳	۳	۲
ملت	۴	۴	۶
سپه	۳	۳	۳
جمع	۱۸۸۷۴	۱۸۷۱۱	۱۷۹۰۵

۱- رقم سال ۱۳۸۷، شامل شعب بانک قرض الحسنه مهر نمی باشد.
 ۲- رقم سال ۱۳۸۷، شامل شعب بانک سینا نمی باشد.

- ۱۴- بازنگری در آیین نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول موسسات اعتباری
- ۱۵- اصلاح دستورالعمل اجرایی چگونگی محاسبه سود قطعی سپرده های سرمایه گذاری مدت دار با احتساب حق الوکاله به کارگیری سپرده ها
- ۱۶- اصلاح دستورالعمل نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی
- ۱۷- تدوین مجموعه رهنمودها برای مدیریت ریسک موثر اعتباری کشوری
- ۱۸- تدوین مقررات احتیاطی تبدیل مطالبات رهنی موسسات اعتباری به اوراق بهادار
- ۱۹- تدوین دستورالعمل چگونگی شناسایی مشتریان موسسات اعتباری و اصلاحیه دستورالعمل مذکور مبنی بر ضرورت دریافت کد اقتصادی از اشخاص حقوقی
- ۲۰- تدوین مقررات افتتاح حساب اتباع خارجی مقیم ایران
- بخش دوم- فعالیت های مرتبط با مجوزهای صادر شده
- ۱- صدور ۲ فقره مجوز بانک (بانک قرض الحسنه مهر ایران و بانک سینا)
- ۲- صدور ۲ فقره موافقت اصولی برای تاسیس بانک (تات و دی)
- ۳- صدور ۲ فقره مجوز موسسه اعتباری (موسسه اعتباری شهر و سینا)
- ۴- صدور ۹ فقره موافقت اصولی برای تاسیس موسسه اعتباری (مشیز، کارسازان آینده، میزان، انصار، قوامین، بتاجا، مولی الموحیدین، عسکریه، بسیجیان)

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی کشور از نظر سطوح تحصیلی در سال مورد بررسی نشان می‌دهد سهم کارکنان مقاطع کارشناسی و بالاتر رو به افزایش و در مقابل، سهم کارکنان مقاطع کاردانی، دیپلم و زیر دیپلم رو به کاهش است. در این میان دارندگان مدارج تحصیلی کاردانی و دیپلم همچنان بیشترین سهم را به خود اختصاص دادند. در حالی که در بانک‌های غیردولتی ۷۵/۹ درصد کارکنان دارای مدارج تحصیلی کارشناسی و بالاتر هستند، در بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی این نسبت به ترتیب ۲۸/۹ و ۳۴/۷ درصد است.

در سال مورد بررسی، تعداد کارکنان شبکه بانکی کشور با ۳/۳ درصد رشد به ۱۸۸۸۱۸ نفر رسید. در سال ۱۳۸۷، تعداد کارکنان بانک‌های تجاری دولتی ۰/۵ درصد کاهش و تعداد کارکنان بانک‌های تخصصی ۱۵/۰ درصد افزایش یافت. همچنین، تعداد کارکنان بانک‌های غیردولتی با ۳۱/۹ درصد رشد روبه‌رو بود. در این سال متوسط تعداد کارکنان در هر واحد بانکی ۱۰/۰ نفر بود که نسبت به سال ۱۳۸۶ (۹/۸ نفر) افزایش نشان می‌دهد. همچنین، نسبت جمعیت به ازای هر واحد بانکی (داخل کشور) به ۳۸۵۶ نفر رسید.

جدول ۱۶-۱۹- طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی برحسب مدارج تحصیلی

(نفر)

۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		
تعداد	سهم(درصد)	تعداد	سهم(درصد)	تعداد	سهم(درصد)	
۱۴۷۵۶۹	۱۰۰/۰	۱۴۸۳۶۲	۱۰۰/۰	۱۴۵۰۵۶	۱۰۰/۰	بانک‌های تجاری دولتی (۱)
۴۲۶۹۷	۲۸/۹	۳۹۶۲۵	۲۶/۷	۳۴۷۴۵	۲۳/۹	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۹۳۵۲۹	۶۳/۴	۹۴۵۸۷	۶۳/۸	۹۴۲۸۱	۶۵/۰	کاردانی و دیپلم
۱۱۳۴۳	۷/۷	۱۴۱۵۰	۹/۵	۱۶۰۳۰	۱۱/۱	زیر دیپلم
۲۸۹۹۳	۱۰۰/۰	۲۵۲۱۷	۱۰۰/۰	۲۳۸۹۹	۱۰۰/۰	بانک‌های تخصصی دولتی (۲)
۱۰۰۷۶	۳۴/۷	۶۸۰۰۶	۲۷/۰	۵۲۵۴	۲۲/۰	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۱۷۳۰۰	۵۹/۷	۱۶۶۵۳	۶۶/۰	۱۶۵۳۳	۶۹/۲	کاردانی و دیپلم
۱۶۱۷	۵/۶	۱۷۵۸	۷/۰	۲۱۱۲	۸/۸	زیر دیپلم
۱۲۲۵۶	۱۰۰/۰	۹۲۹۳	۱۰۰/۰	۶۸۶۵	۱۰۰/۰	بانک‌های غیردولتی (۳)
۹۳۰۳	۷۵/۹	۷۲۱۲	۷۷/۶	۴۹۱۰	۷۱/۵	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۲۷۹۶	۲۲/۸	۱۹۴۸	۲۱/۰	۱۷۶۳	۲۵/۷	کاردانی و دیپلم
۱۵۷	۱/۳	۱۳۳	۱/۴	۱۹۲	۲/۸	زیر دیپلم
۱۸۸۸۱۸	۱۰۰/۰	۱۸۲۸۷۲	۱۰۰/۰	۱۷۵۸۲۰	۱۰۰/۰	کل بانک‌های دولتی و غیردولتی
۶۲۰۷۶	۳۲/۹	۵۳۶۴۳	۲۹/۳	۴۴۹۰۹	۲۵/۵	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۱۱۳۶۲۵	۶۰/۲	۱۱۳۱۸۸	۶۱/۹	۱۱۲۵۷۷	۶۴/۰	کاردانی و دیپلم
۱۳۱۱۷	۶/۹	۱۶۰۴۱	۸/۸	۱۸۳۳۴	۱۰/۵	زیر دیپلم

۱- رقم سال ۱۳۸۷، شامل کارکنان پست بانک نمی‌باشد.

۲- رقم سال ۱۳۸۷، شامل کارکنان بانک قرض‌الحسنه مهر نمی‌باشد.

۳- رقم سال ۱۳۸۷، شامل کارکنان بانک سینا نمی‌باشد.